

Diversiteit op de pabo

Anne Vermijs, NCOI
Gerda Geerdink, HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren
Rob Hölsgens, HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren
Ninouk Voortjes, VO Gelderse Vallei
Fedor de Beer, HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren

Samenvatting

Aandacht voor diversiteit in teams van scholen en dus op de lerarenopleiding is een belangrijk speerpunt voor zowel de PO-raad (de raad waarin werkgevers in het primair onderwijs zich verenigd hebben) als de landelijke Vereniging Hogescholen in Nederland. Er worden drie groepen genoemd die in verband worden gebracht met een ervaren tekort aan diversiteit in onderwijsteams, namelijk een tekort aan mannelijke leraren, leraren met een niet-westers allochtone achtergrond en leraren die als voorafgaand aan de lerarenopleiding een middelbare beroepsopleiding hebben gevolgd (mbo). Dit zijn minderheids-groepen binnen teams in basisscholen, maar ook binnen de studentenpopulatie op de lerarenopleiding. Bij deze studenten is de instroom relatief laag, de doorstroom moei-zamer en vaker dan gemiddeld vallen zij uit zonder diploma. Het voorliggend onderzoek wil meer helderheid verschaffen over voor de opleiding relevante verschillen tussen de doorsnee pabostudent en studenten uit de minderheids-groepen. Er is gezocht naar kenmerken en factoren waarop studenten kunnen worden onderscheiden en die relevant zijn voor hun professionele identiteit. Door middel van een vragenlijst is geprobeerd een beschrijving te geven van de studentenpopulatie van de pedagogische academie voor basisonderwijs (pabo) in Nederland. In totaal hebben 551 studenten van één opleiding - de HAN Pabo - de vragenlijst volledig ingevuld. De genoemde minderheidsgroepen verschillen op een aantal onderdelen significant van elkaar en van de meerderheidsgroep. Met deze vragenlijst is de diversiteit van de HAN Pabo beter in kaart gebracht; gegevens die de opleiding kan gebruiken om het opleidingsprogramma meer op maat van de diverse studenten te maken¹.

Inleiding

De brede vorming van kinderen vereist dat scholen in het hart van de samenleving staan. Daarvoor is nodig dat de diversiteit van de samenleving goed wordt weerspiegeld in lerarenteams (Rijksoverheid, 2015). Méér diversiteit in lerarenteams van het basisonderwijs en daarmee ook op de pedagogische academie voor basisonderwijs (pabo) is een van de hoofdpijlers van de PO-raad. Zij vindt het belangrijk dat lerarenteams bestaan uit mannen, vrouwen, jonge en oude leraren, leraren met een westerse-, en niet-westerse achtergrond en leraren met verschillende schoolloopbanen (algemeen vormend of beroepsonderwijs als vooropleiding) en daarnaast hbo of academisch opgeleide leraren. Immers, leerlingen profiteren daarvan (PO-raad, 2014). De Vereniging Hogescholen deelt dat verlangen. In het meerjarenplan *Opleiden voor de toekomst* (2015) is het ervaren tekort aan diversiteit onder afgestudeerden van de lerarenopleiding een belangrijk aandachtspunt. Diversiteit binnen teams in het basisonderwijs maakt de kans groter

¹ Dit artikel betreft een deel van een langer lopend onderzoek naar meer diversiteit op de lerarenopleiding. Het deel waarover hier gerapporteerd wordt is voor een groot deel uitgevoerd door Ninouk Voortjes als stagiaire bij het Kenniscentrum van de Faculteit Educatie van de Han.

dat er oog is voor verschillende kinderen met verschillende talenten, hobby's, interesses en kwaliteiten. Diversiteit betekent een bredere blik en meerdere gezichtspunten. Een divers samengesteld team is daardoor beter in staat een veelzijdig product te leveren dan een team dat bestaat uit 'gelijksortige' mensen (Onderwijsraad, 2013). Diversiteit veronderstelt dat er sprake is van identiteitsverschillen tussen mensen in een onderwijsteam.

Een onderwijsteam moet dus idealiter een afspiegeling zijn van de samenleving. Echter, teams binnen het basisonderwijs zijn dat nauwelijks. Ze zijn juist relatief homogeen samengesteld (Geerdink, Bergen, & Dekkers, 2011). Deze homogeniteit start al bij de instroom van de pabo, en studenten die 'anders' zijn lijken vaker zonder diploma uit te vallen (Geerdink, 2007).

Ervaren tekort aan diversiteit

Als het gaat om een tekort aan diversiteit in het basisonderwijs worden er vaak drie sociale groeperingen genoemd: mannelijke leraren, leraren met een niet-westers allochtone achtergrond en leraren met een mbo achtergrond. Dat zijn tevens de minderheidsgroepen op de pabo.

Mannelijke leraren

'Mannen zijn een bedreigde soort op de basisschool' (30 maart 2016, nos.nl) horen en lezen we vaak. Zoals eerder genoemd heeft diversiteit, dus ook seksediversiteit, in een lerarenteam diverse voordelen. Belangrijk is dat meer seksediversiteit in onderwijsteams beter aansluit bij de maatschappelijk gewenste doorbreking van traditionele sekserolpatronen: we willen dat mensen beroepskeuzes maken op basis van kwaliteit en interesse en niet op basis van sekse (Geerdink, Bergen, & Dekkers, 2006). Als kinderen alleen maar vrouwelijke leraren zien, bevestigt dat ongewenst het beeld dat het een vrouwenberoep is.

Op de pabo's wordt tegenwoordig veel aandacht besteed aan een ervaren tekort van mannelijke leraren in het basisonderwijs en mannelijke studenten op de pabo (Geerdink & De Beer, 2012). Dat er relatief weinig mannen in het basisonderwijs werken, kent diverse oorzaken. Er kiezen weinig mannen voor de opleiding leraar basisonderwijs, mannen vallen tijdens de opleiding vaker uit dan vrouwen, van de afgestudeerde leraren gaan mannen minder vaak dan vrouwen ook echt in het onderwijs werken en als ze eenmaal werken, stoppen mannen vaak weer eerder met werken in het onderwijs (Ruesink & Lindnet, 2010). De pabo speelt daarin dus ook een rol. Mannelijke studenten ervaren het curriculum van de pabo anders dan vrouwelijke studenten. Ze zijn vaker ontevreden en het curriculum lijkt minder goed aan te sluiten bij wat zij belangrijk vinden (Geerdink, Bergen, & Dekkers, 2006). De uitval onder mannelijke pabostudenten is hoog. Gemiddeld genomen valt 38 procent van de mannelijke pabostudenten uit in het eerste jaar, ten opzichte van 20 procent van de vrouwelijke studenten (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2015). In de daaropvolgende studiejaren wordt deze uitval onder mannen minder, maar is nog steeds significant hoger dan bij vrouwelijke pabostudenten. Onder meer door het project *Veel meer Meester!*, waaraan inmiddels achttien pabo's deelnemen, stijgt het aantal mannen dat een pabo-opleiding volgt gestaag. Het aantal mannelijke leraren groeit daarbij evenredig (Voortgangrapportage Lerarenagenda, 2016), maar blijft lager dan gewenst.

Niet-westers allochtone leraren

Het percentage leraren van niet-westers allochtone afkomst is evenmin een afspiegeling van onze samenleving, wat ook al te zien is op de pabo. Slechts zeven procent van de instromers op de pabo is van allochtone afkomst, terwijl dit hbo-breed gezien vijftien procent is (Ruesink & Lindner, 2010). En ook van deze klein groep allochtone studenten valt gemiddeld genomen na één jaar 51 procent uit tegen 27 procent van de autochtone studenten (Grootscholte & Jettinghoff, 2010). De wel afgestudeerde niet-westers allochtone studenten blijken na afstuderen minder snel een baan te vinden dan autochtone medestudenten en verlaten gemiddeld genomen sneller (en jonger) het onderwijs. Deze problematiek speelt in meer of mindere mate ook in het buitenland, getuige de initiatieven die in landen als de VS, België, Noorwegen en Engeland zijn genomen om etnisch-culturele diversiteit binnen lerarenteams te bevorderen (Grootscholte & Jettinghoff, 2010).

Leraren met mbo als vooropleiding

Een andere opvallende minderheidsgroep vormen de studenten met mbo als vooropleiding. Slechts één op de vier pabostudenten heeft een mbo-achtergrond en de afgelopen jaren is de doorstroom vanuit het mbo naar de pabo gedaald (Mulder & Cuppen, 2016). Dit heeft te maken met de landelijke kennistoetsen voor onder andere rekenen en taal die zijn ingevoerd als instap- en doorstroomeisen. Uit onderzoek blijkt dat mbo'ers door die nieuwe eisen vaker afzien van een vervolgstudie aan de pabo (Mulder, 2016). Het kost hen veel moeite de vereiste kennis eigen te maken en een aantal begint er om die reden al niet aan. Eén op de drie pabostudenten met een mbo-achtergrond valt uiteindelijk zonder diploma uit (Onderwijsraad, 2013). Om dat te voorkomen zijn diverse projecten opgestart; zowel om de uitval te verlagen als de doorstroom te verbeteren. Recentelijk is Minister Bussemaker (Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen) akkoord gegaan met een schakeltraject voor mbo'ers die naar de pabo willen in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam (Scienceguide, 2017).

Mannen, niet-westers allochtone studenten en mbo-instromers zijn bekende minderheids-groepen en als zodanig te onderscheiden van de grootste groep studenten op de pabo: vrouwelijke, autochtone studenten met algemeen vormend voortgezet onderwijs (havo) als vooropleiding (Geerdink, 2011). Voor een groot deel hebben deze vrouwelijke studenten in het voortgezet onderwijs gekozen voor de profielen cultuur/economie of cultuur/maatschappij en minder voor een bèta richting, ze komen vaak uit de midden- of hogere sociaaleconomische klassen en lijken meer op de nabije medemens gericht dan op de wereld. Deze georiënteerdheid sluit aan bij de conclusies uit het onderzoek naar sekseverschillen in presentaties op de pabo. Vrouwelijke studenten halen doorgaans voor alle vakken betere cijfers dan de mannelijke studenten. Uitzonderingen zijn de toetsen en werkstukken wereldoriëntatie; daarop scoren mannelijke studenten beter (Geerdink, De Beer, & Peters, 2012). Het is juist deze meerderheidsgroep studenten die sneller en vaker afstudeert dan de genoemde minderheidsgroepen (Vereniging Hogescholen, 2015). Van mannelijke studenten is bekend dat het pabocurriculum minder bij hen aansluit, waardoor zij vaker

De
pabopopulatie is
met name gericht op
cultuur, maatschappij
en economie, veel
minder op de
bètavakken.

afhaken (Geerdink, 2007). Het is de vraag of dat ook geldt voor studenten met een niet-westerse allochtone achtergrond en mbo-instromers. Daarvoor is het belangrijk meer kennis te hebben over relevante studentfactoren bij de te onderscheiden pabostudenten.

Om meer zicht te krijgen op de studierelevante kenmerken bij de grootste groep pabostudenten en bij studenten die 'anders zijn' is onderzoek gedaan naar de identiteit van de pabostudenten. Daarbij is gezocht naar de identiteit van de grootste groep studenten op de pabo en die is vergeleken met de identiteit van minderheidsgroepen, zoals mannen, niet-westers allochtone studenten en mbo-instromers. Er is een grote verscheidenheid aan studies die elk ingaan op een bepaald aspect van identiteit.

Identiteitsverschillen tussen studenten als toekomstige leraren

De beschouwing van de *Iceberg of differences* (Eyck Van Heslinga & Van der Raad, 2008) heeft geleid tot een overzicht van relevante primaire en secundaire variabelen die zicht geven op iemands identiteit. De *Iceberg of differences* is een model dat de uiteenlopende kenmerken van mensen in kaart brengt, met bovenaan en zichtbaar de kenmerken die aangeboren zijn (primair) en onderaan de kenmerken die gevormd zijn door omgeving en gemaakte keuzes in het leven (secundair). De primaire kenmerken zijn onder andere leeftijd, geslacht, en seksuele geaardheid. Secundaire kenmerken zijn religie, opleiding, inkomsten en beroep (ouders). Deze kenmerken sluiten elkaar niet uit, waardoor iedereen een eigen combinatie van kenmerken heeft. De indeling in kenmerken is vergelijkbaar met het onderscheid in statische en dynamische factoren van de identiteit van Erikson (1968). Statische factoren liggen vooral vast en bij het dynamische deel is er een voortdurende interactie tussen het individu en de sociale omgeving (Akkerman & Meijer, 2009). Persoonlijkheidskenmerken als geslacht en leeftijd zijn factoren die statisch van aard zijn, maar wel invloed hebben op het dynamische deel. Genoemde kenmerken geven zicht op de identiteit van pabostudenten en daarmee op de diversiteit daarbinnen.

De wijze waarop leraren, gestuurd door hun persoonlijke identiteit, in het beroep staan, is van grote invloed op hun professioneel handelen. De Onderwijsraad benadrukt in het onderzoek *Leraar zijn* dat juist ook de 'professionele identiteit' van leraren van groot belang is om adequaat het beroep uit te kunnen voeren (Onderwijsraad, 2013). Zodoende kan de professionele identiteit worden gezien als een aanvulling op de persoonlijke identiteit. Professionele identiteit is eveneens dynamisch en wordt beïnvloed door veranderingen in onder andere opvattingen, omgeving en de persoonlijke ontwikkeling. Het onderzoek van Kelchtermans (1994) is een belangrijke bron geweest bij het operationaliseren van het concept professionele identiteit voor studenten als toekomstige leraren. Hij beschrijft professionele identiteit als het professioneel 'zelfverstaan' dat kan worden aangeduid als een dynamisch proces. Men ziet, begrijpt en verstaat zich op een bepaalde wijze, waarbij de identiteit een product en een proces is (Kelchtermans, 2009). Professioneel zelfverstaan wordt onderverdeeld in zelfbeeld, zelfwaarde, taakopvatting, beroepsmotivatie en toekomstperspectief. Naast het persoonlijk zelfverstaan speelt ook de subjectieve onderwijstheorie die (toekomstige) leraren hebben en ontwikkelen een rol (Kelchtermans, 2009). De subjectieve onderwijstheorie is de persoonlijke opvatting van een leraar, bestaande uit kennis en opvattingen over het vormgeven van het onderwijs. Het professioneel zelfverstaan en de subjectieve onderwijstheorie samen wordt ook wel het persoonlijk

interpretatiekader genoemd. Immers, het geheel aan opvattingen die een leraar heeft, fungeert als een soort kader waarin leraren (beroeps)situaties aanschouwen, er vervolgens betekenis aan geven en er daaropvolgend naar handelen.

Er zijn dus verschillende factoren die van invloed lijken te zijn op of deel uitmaken van de (professionele) identiteit van studenten. Zoals zichtbaar in de Iceberg of differences, zijn het factoren waarin mensen zich onderscheiden. In het voorliggend onderzoek wordt gebruik gemaakt van de statische en dynamische identiteitskenmerken uit de 'ijsberg'. Het gaat om verschillende, soms uiteenlopende, achtergronden, factoren en aspecten die van invloed lijken te zijn op de (professionele) identiteit van studenten en daarmee op de diversiteit daarbinnen. Daarnaast zijn factoren meegenomen uit het onderzoek van Kelchtermans (1994) die van belang zijn bij de professionele identiteit van toekomstige leraren.

Opzet onderzoek

Uitgangspunt van de huidige studie is meer zicht krijgen op het onderscheid tussen de doorsnee (de meerderheidsgroep) en niet-doorsnee (de minderheidsgroepen) pabostudenten. Op basis van de resultaten van een afgenomen vragenlijst wordt er een omschrijving gegeven van de doorsnee pabostudent en groepen niet-doorsnee pabostudenten. Er zijn persoonlijke eigenschappen en aspecten van de professionele identiteit geïnventariseerd om daarmee meer zicht te krijgen op de types studenten die op de pabo zitten. Dit heeft geleid tot de volgende onderzoeksvraag: *Wat zijn de profielen van de doorsnee en niet-doorsnee pabostudent op de HAN Pabo?*

Methode

Deelnemers

Het onderzoek is uitgevoerd op de pabo van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. In voorjaar 2016 zijn alle 1966 ingeschreven studenten van de pabo benaderd voor het onderzoek, waaraan uiteindelijk 551 studenten (376 van de voltijd, 68 van de deeltijd en 107 studenten van de academische lerarenopleiding primair onderwijs) hebben deelgenomen. Dat is 28 procent van het totaal en gezien de omvang en verscheidenheid van de

Tabel 1 Respons van studenten met bijbehorende percentages¹

	Respons		Pabo HAN	Pabo NL
Mannen	117/551	21%	22%	21%
Mbo-instromers	118/551	21%	23%	24%
Niet-westers allochtoon	16/551	31%	?	6%

1. Percentages niet-westerse allochtone studenten worden door de HAN niet gegeven. De landelijke percentages zijn afkomstig van de website van de Vereniging Hogescholen.

responsgroep voldoende voor dit onderzoek. Van deze studenten waren er 117 mannelijke studenten (21%), 118 studenten met een mbo-achtergrond (21%) en 16 studenten met een niet-westers allochtone achtergrond (3%), zie Tabel 1 voor het overzicht. Studenten kunnen deel uitmaken van twee groepen, dus

bijvoorbeeld zowel man als mbo-instromer zijn. Als er wordt gekeken naar de percentages van de HAN-pabo en alle pabo's in Nederland, dan komen de aantallen en percentages overeen. De respondenten zijn een goede afspiegeling van de totale populatie.

Instrumentarium

Uit de beschreven primaire en secundaire kenmerken uit de *Iceberg of differences* zijn variabelen gehaald. De statische en dynamische identiteit is gemeten met zestien vragen over achtereenvolgens geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid, religie, geboorteland, opleidingsvariant, studiejaar, vooropleiding, samenstelling gezin en woonsituatie. Vervolgens zijn er nog een aantal vragen geformuleerd over de achtergrondkenmerken van ouders, zoals het geboorteland, de vooropleiding en het werk van beide ouders. Daarnaast is bij het opstellen van de vragenlijst gebruik gemaakt van concepten over professioneel zelfverstaan (Kelchtermans, 1994). Er zijn items geformuleerd verdeeld over de topics: opleidingsmotivatie, beroepsmotivatie, taakopvatting, toekomstperspectief, vrijetijdsbesteding en voorkeur/interesse schoolvakken.

Alle items zijn gemeten met stellingen op een vijfpuntsschaal lopend van helemaal niet van toepassing (1) tot helemaal van toepassing (5). Bij het formuleren van de stellingen is gebruik gemaakt van een bestaande vragenlijst opgesteld door Wijntuin en Hoffius (1998) en onderzoek van Geerdink et al. (2006). Voorbeeld van vragen bij opleidingsmotivatie is: *"Ik heb voor de pabo gekozen, omdat de opleiding gericht leidt tot een beroep."* Bij beroepsmotivatie is gevraagd naar de aspecten van het beroep. Een voorbeeld: *"Ik wil leraar worden omdat er flexibele werktijden zijn."* Een ander voorbeeld, gericht op taakopvatting is: *"Als leraar vind ik het belangrijk om veiligheid te bieden."*

Procedure data verzameling

Alle pabostudenten hebben een mail gekregen met een persoonlijke link naar de digitale vragenlijst. De vragenlijsten werden midden mei 2016 verstuurd met een invultermijn van drie weken. Tijdens het invullen van de vragenlijst moesten respondenten alle 141 vragen beantwoorden. Het invullen van deze vragenlijst nam ongeveer vijftien minuten in beslag.

Data analyse

Voor het analyseren van de data is gebruik gemaakt van beschrijvende statistiek. Ten eerste zijn frequentietabellen ontworpen voor het achterhalen van de verdeling van de onderzoeksgroep, waarin combineren van verschillende variabelen mogelijk is geweest. Tevens was het op deze manier mogelijk om itemspecifiek te kunnen analyseren waardoor opvallende uitkomsten meegenomen zijn in de profielschets.

Ten tweede zijn Multiple Response Sets gebruikt voor het op volgorde zetten van de items, van hoogst gescoord naar laagst gescoord per groep. Ten slotte zijn deze tabellen omgezet naar Excel voor een visuele weergave van de verkregen resultaten. Voor de visualisering van de items zijn de scores meegenomen waar studenten hoog hebben gescoord of als (zeer) belangrijk hebben aangegeven.

Resultaten

Na analyse van de vragenlijst is een zo compleet mogelijk profiel geschetst van de grootste groep pabostudenten - de 'doorsnee pabo-student' - en van een achttal minderheidsgroepen (zie Tabel 2). We onderscheiden mannen en vrouwen; niet-westers allochtoon en westers en/of autochtoon; naar vooropleiding is er onderscheid tussen mbo, havo, vwo of hbo/universiteit;

Tabel 2 Verdeling studenten naar geslacht, etniciteit, (uitstroomprofiel) vooropleiding en geaardheid (HAN Pabo)

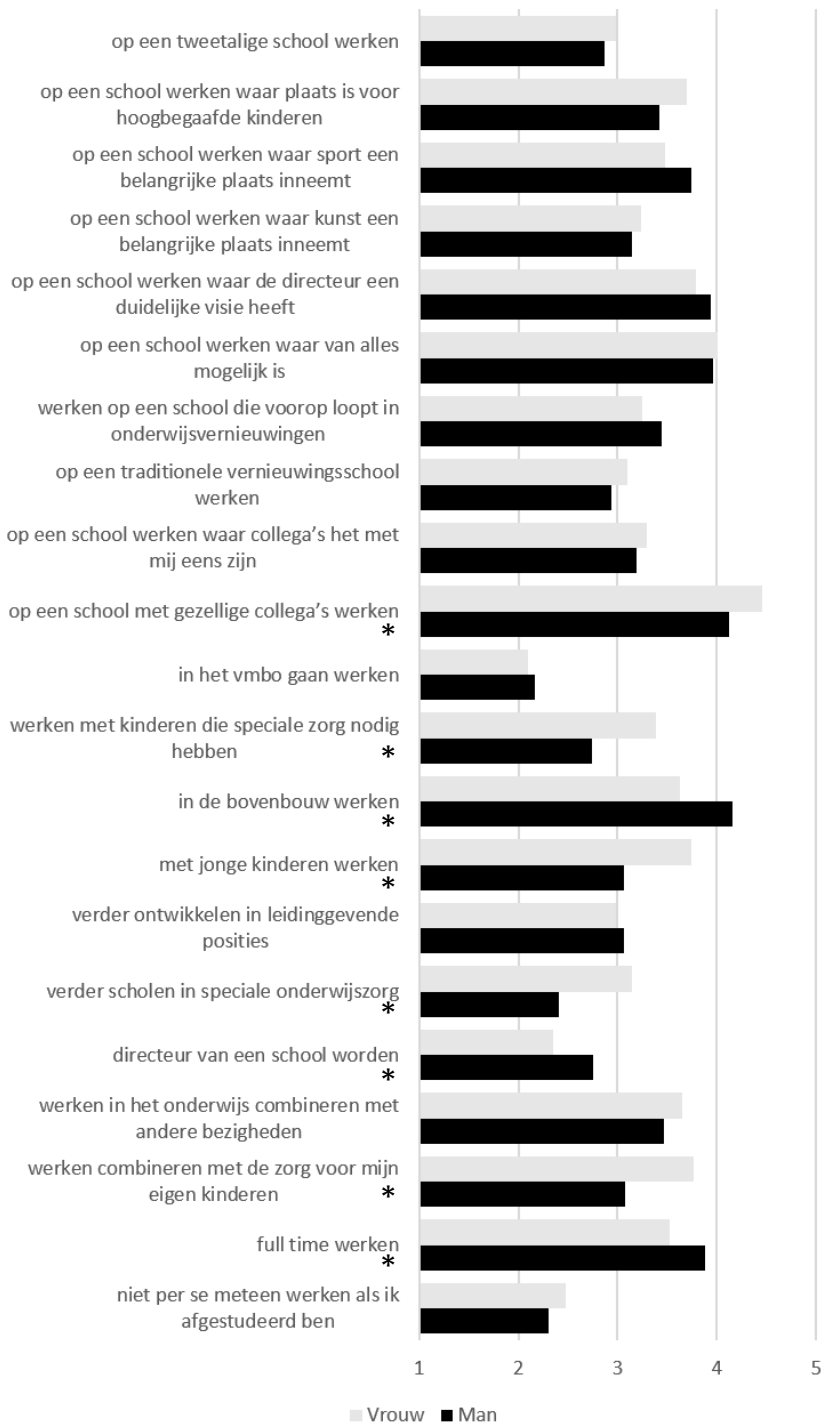
	N	%
Geslacht		
• Man	116	21
• Vrouw	435	79
Etniciteit		
• Niet-westerse allochtoon	16	3
• Westers en/of autochtoon	535	97
Vooropleiding		
• Mbo-achtergrond	118	21
• Havo-achtergrond	251	45
• Vwo-achtergrond	141	25
• Hbo/universiteit	39	7
Geaardheid		
• Niet-heteroseksueel	28	5
• Heteroseksueel	523	95
Uitstroomprofiel vooropleiding		
• Bèta/techniek (STEM)	32	6
• Overige profielen	519	44
Studenten met lef	14	2

naar seksuele geaardheid zijn er niet-hetero's en hetero's. Op basis van de analyses en literatuur zijn twee minderheidsgroepen apart gedefinieerd. Studenten die in de vooropleiding een bèta-profiel hadden en een kleine groep 'studenten met lef'. De laatste groep onderscheidt zich omdat ze voor de opleiding kiezen omdat ze het onderwijs willen veranderen, een nieuwe school willen oprichten et cetera.

De resultaten van de meerderheidsgroep en drie minderheidsgroepen worden gepresenteerd: de scores van de mannelijke studenten, niet-westers allochtone studenten en mbo-instromers vergeleken met de meerderheidsgroep. Hierna worden de resultaten gepresenteerd, allereerst voor de grootste groep. Vervolgens worden drie minderheidsgroepen besproken: mannelijke pabostudenten, pabostudenten met een mbo-achtergrond en van

niet-westers allochtone afkomst. Per groep wordt geschetst wat de opvallende resultaten zijn voor achtereenvolgens algemene gegevens en dan voor opleidingsmotivatie, beroepsmotivatie, taakopvatting, toekomstperspectief, vrijetijdsbesteding en interesse/belang voor de verschillende schoolvakken. Deze resultaten worden steeds vergeleken met de resultaten van de groep studenten die niet tot deze specifieke minderheidsgroep behoort. Mannelijke pabostudenten worden dus vergeleken met vrouwelijke pabostudenten, studenten met een niet-westerse achtergrond met autochtone studenten en pabostudenten met een mbo-achtergrond met pabostudenten met een andere vooropleiding. Op enkele items zijn de verschillen significant. Dat wordt vermeld. In alle andere gevallen zijn het opvallende verschillen. Omdat de minderheidsgroepen niet heel groot zijn, zijn verschillen minder snel significant, maar wel vermeldingswaardig.

Toekomstperspectief: Ik wil later...

Figuur 1. Man-vrouw verschillen van de factor toekomstperspectief.
 * significant verschil, $p < .05$

Doorsnee pabostudent

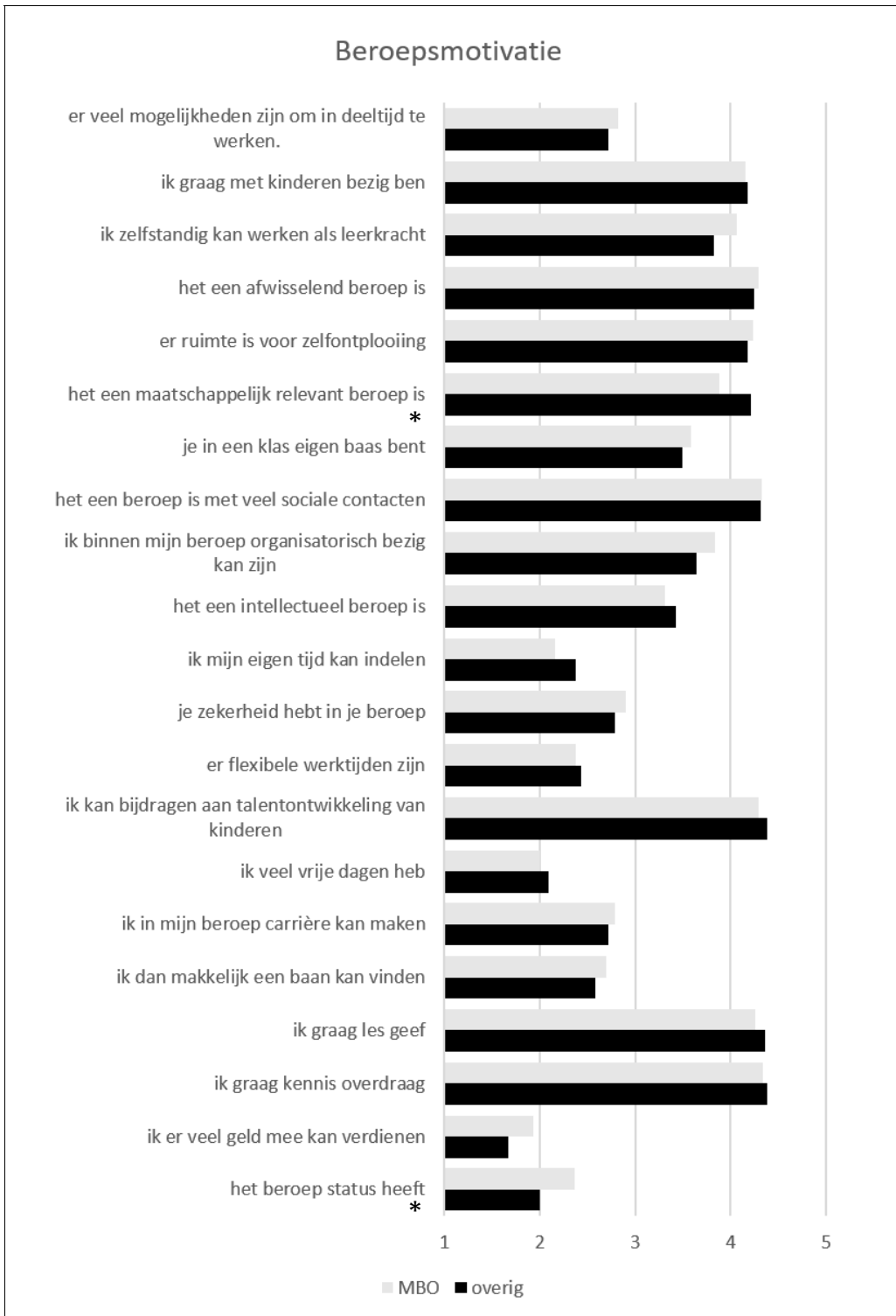
Uit de resultaten komt naar voren dat het overgrote deel van de bevroegde pabo-studenten van het vrouwelijk geslacht is, autochtoon, als vooropleiding havo heeft, heteroseksueel is en niet gelovig. De meerderheid van hen komt met een uitstroombrofiel Economie & Maatschappij van de vooropleiding. Gekeken naar *opleidingsmotivatie* heeft deze grote groep 'doorsnee'-studenten met name voor de pabo gekozen vanwege de afwisseling in de opleiding, de gerichtheid op de praktijk, en de wens om leraar te worden. Later veel geld verdienen en de status van de opleiding scoren bij deze groep laag. Gekeken naar *beroepsmotivatie* (keuze om leraar primair onderwijs te worden) scoort deze groep hoog op het overdragen van kennis, het graag les willen geven, het willen bijdragen aan de talentontwikkeling van kinderen, de maatschappelijke relevantie van het beroep en de ruimte voor zelfontplooiing. Er is opvallend laag gescoord op de status van het beroep, het salaris, het makkelijk kunnen vinden van een baan en het flexibel kunnen werken.

Wat betreft *taakopvatting*, vindt de meerderheid van de doorsnee-studenten het als leraar belangrijk om aandacht te hebben voor het individu, eerlijk te zijn, goed contact te hebben met kinderen, te zorgen dat kinderen gelukkig zijn en veel leren op school en zij willen een goede sfeer scheppen op school. Eveneens een meerderheid wil - wat betreft *toekomstbeeld* - aan het werk na het afstuderen en werk eventueel combineren met zich verder ontwikkelen. De meesten willen niet in het vmbo gaan werken, niet zelf een school opzetten, en niet op een school in een achterstandswijk werken. Het merendeel van de studenten geeft aan vrije tijd te besteden aan partner, familie en afspreken met vrienden en het minst vrije tijd te besteden aan kerkgenootschap en vrijwilligerswerk. Wat betreft *schoolvakken* vindt de meerderheid van de studenten het (erg) leuk om aardrijkskunde, geschiedenis en sociale vaardigheden te geven en te trainen. Natuur en techniek wordt als minst leuk beoordeeld om te geven.

Mannelijke pabostudenten

Alle mannelijke studenten uit de onderzoeksgroep zijn autochtoon. Wat betreft vooropleiding wijken mannelijke studenten niet af van de vrouwelijke studenten: meestal havo, met Economie & Maatschappij als meest voorkomend profiel. Slechts een op de vijf heeft een mbo-opleiding als vooropleiding en een op de tien heeft een vwo-achtergrond. Dat is veel lager dan bij de vrouwelijke studenten waar bijna vijfentwintig procent van het vwo komt.

Significant verschil is er bij *opleidingsmotivatie*. Mannelijke studenten vinden de kans op een toekomstige baan en de beroepsgerichtheid van de opleiding significant belangrijker dan vrouwelijke studenten. Voor *beroepsmotivatie* speelt significant vaker een rol dat ze carrière kunnen maken en gemakkelijk een baan kunnen vinden. Ze vinden het significant minder aantrekkelijk om 'organisatorisch bezig te zijn' en minder belangrijk dat het een beroep met veel sociale contacten is. Wat betreft *taakopvatting*, hebben ze relatief lager gescoord op redenen zoals een beroep met veel sociale contacten en organisatorisch bezig kunnen zijn binnen het beroep. De sfeer van de school vinden ze daarbij belangrijk. Wat betreft toekomstperspectief verschillen ze significant van vrouwelijke studenten waar het gaat om het werk willen combineren met zorg voor hun eigen kinderen (mannelijke studenten scoren lager) en ze willen significant vaker dan vrouwelijke studenten in de bovenbouw werken. (Zie Figuur 1 voor sekseverschillen in

Figuur 2. Verschillen in beroepsmotivatie mb--instromers versus niet mbo-instromers
 * significant verschil, $p < .05$

toekomstperspectief.) Ook vinden mannelijke studenten het relatief minder belangrijk om zorgend te zijn, overwicht te hebben en veel aandacht aan kunst te besteden. Een duidelijke uitschieter wat betreft *vrijetijdsbesteding* bij mannen is de tijd die wordt besteed aan gamen. Afspreken met vrienden en tijd besteden aan familie wordt relatief minder gedaan. Als er gekeken wordt naar onderscheidende items dan valt op dat mannen hoger scoren op maatschappelijke tijdsbesteding, terwijl de vrouwen hoger scoren op sociale tijdsbesteding. Ten aanzien van *schoolvakken* vinden mannen het leuker om natuur & techniek en bewegingsonderwijs te geven en, in tegenstelling tot vrouwen, minder leuk om creatieve vakken te geven. Ook vinden ze deze creatieve vakken minder belangrijk dan de grootste groep (vrouwelijke) studenten.

Pabostudenten met een mbo-achtergrond

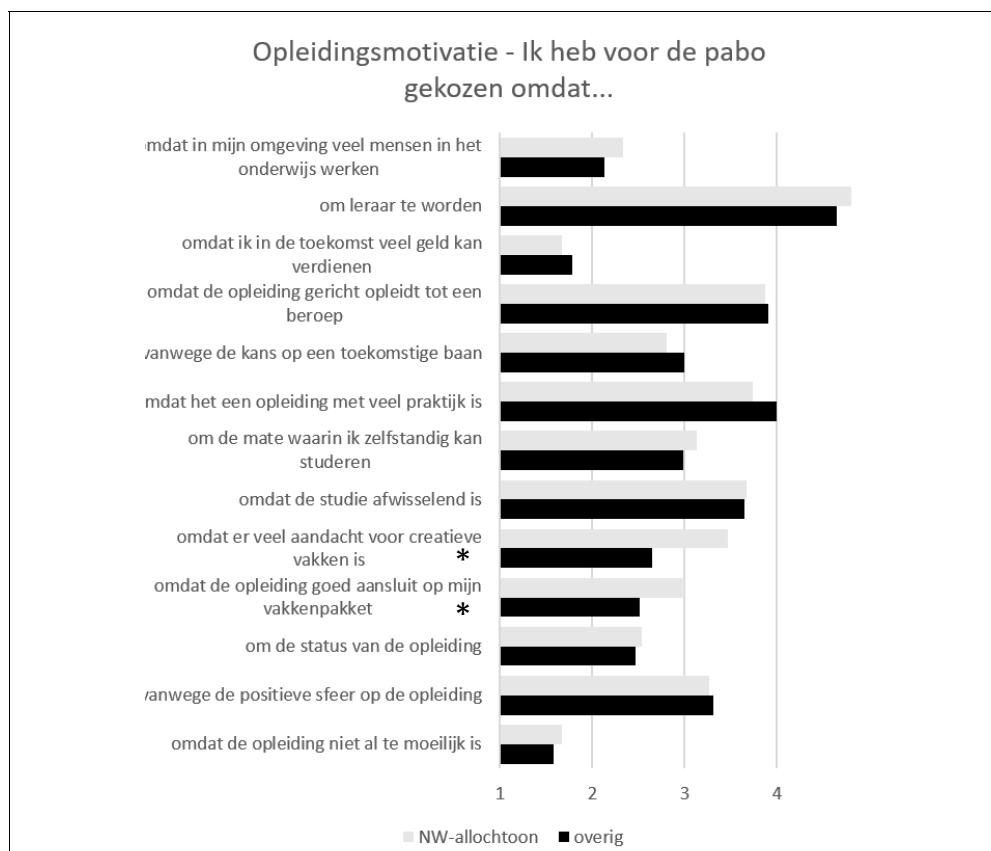
Pabostudenten met een mbo-achtergrond zijn overwegend autochtoon en hebben in de meeste gevallen een zorg, welzijn of sportopleiding als achtergrond of een opleiding tot onderwijsassistent. MBO-instromers vinden het 'gericht opgeleid worden tot een beroep', veel geld verdienen en de status van het beroep significant belangrijker bij *opleidingsmotivatie*. Ze kiezen significant minder vaak voor het beroep omdat het een maatschappelijk relevant beroep is (zie Figuur 2 voor verschillen in beroepsmotivatie mbo-instromers versus niet mbo-instromers). Hiernaast vinden ze zelfstandig en organisatorisch kunnen werken als leraar belangrijke redenen om voor het beroep te gaan (*beroepsmotivatie*). In de *taakopvatting* vinden studenten het relatief belangrijker om als leraar overwicht te hebben. Deze groep studenten wil later fulltime gaan werken en wil, minder dan niet-mbo'ers, werken in het onderwijs combineren met andere bezigheden (*toekomstperspectief*). Mbo-instromers lijken ambitieuzer en hebben andere wensen. Ze willen significant vaker dan anderen directeur worden, en meteen werken als ze klaar zijn. Ze vinden het significant vaker belangrijk dat ze collega's treffen die het met hen eens zijn. Hun *vrije tijd* brengen ze vaker dan de doorsnee pabostudent door met partner dan met vrienden en familie. *Schoolvakken* zoals drama, tekenen en natuur en techniek worden relatief belangrijker gevonden dan de meeste andere vakken.

Pabostudenten met een niet- westers allochtone afkomst

De groep studenten met een niet-westerse allochtone achtergrond bestaat uitsluitend uit vrouwelijke studenten. De meerderheid heeft een havo vooropleiding, 21 procent een mbo en vijftien procent vwo opleiding. De meeste allochtone pabostudenten geeft aan heteroseksueel te zijn naast een klein percentage biseksueel of anders. Meer dan de helft is gelovig en daarvan noemt het grootste gedeelte zichzelf islamitisch.

Bij deze studenten met een niet-westerse achtergrond valt verder op dat de aandacht voor creatieve vakken een significant belangrijker reden is geweest om voor de pabo te kiezen (zie Figuur 3). Daarnaast is ook de status van de opleiding voor hen belangrijker (*opleidingsmotivatie*). In vergelijking met de autochtone studenten valt op dat intellectualiteit, zekerheid, mogelijkheden in deeltijdwerk, carrière kunnen maken en de eigen tijd kunnen indelen belangrijke redenen zijn om voor het beroep als leraar basisonderwijs te kiezen (*beroepsmotivatie*). Daaren-

tegen zijn maatschappelijke relevantie van het beroep, organisatorisch bezig kunnen zijn en baas in eigen klas minder belangrijk voor hen om te kiezen voor het beroep. In de *taakopvatting* willen deze studenten veel aandacht besteden aan taal, rekenen en kunst. Ook willen ze, net als veel studenten met een mbo-achtergrond, overwicht hebben in de klas. Ook bij deze kleine groep zijn significante verschillen gevonden bij *toekomstperspectief*. Voor niet-westers allochtone pabostudenten geldt dat ze significant vaker op een school in een achterstandswijk willen werken en op een tweetalige school. Ze vinden het relatief belangrijker om veel aandacht te besteden aan taal, rekenen en kunst, democratisch te zijn en overwicht te hebben. Tevens scoren deze studenten relatief hoog op het tijd besteden aan familie en internetten en besteden ze minder tijd aan vrienden en aan sport (*vrijtijdsbesteding*). Studenten met een niet-westerse allochtone achtergrond vinden *schoolvakken* als tekenen, bewegingsonderwijs en levensbeschouwing leuker om te geven, terwijl ze geschiedenis en aardrijkskunde minder leuk vinden dan de autochtone groep.

Figuur 3. Verschillen in opleidingsmotivatie studenten met niet westerse - westerse afkomst.
* significant verschil, $p < .05$

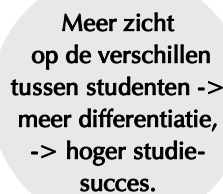
Conclusies en implicaties

Op basis van de resultaten van de afgenomen vragenlijst kan de doorsnee pabostudent worden omschreven en konden we ook drie grote minderheidsgroepen beschrijven. De grootste groep pabostudenten verschilt op een aantal vlakken met de drie minderheidsgroepen.

Wat betreft opleidingsmotivatie blijkt de meerderheid te hebben gekozen voor de pabo vanwege de afwisseling in de opleiding en om leraar te worden. Bij mannelijke studenten speelt de kans op een baan een grote rol. Studenten met een mbo-achtergrond vinden hun motivatie voor de opleiding in het feit dat ze zo leraar kunnen worden, het beroep status heeft en ze veel geld kunnen verdienen. Voor studenten met een niet-westerse achtergrond speelt de status, maar ook de aandacht voor creativiteit binnen de opleiding mee in de keuze. In de beroepsmotivatie zijn er grote verschillen op te merken tussen vrouwelijke en mannelijke studenten. Vrouwen vinden de sociale contacten belangrijk en hechten weinig aan de status van het beroep, aan salaris en aan verder carrière ontwikkelingen. Daarentegen is status is voor zowel mannen, als voor studenten met een niet-westerse achtergrond als voor mbo-instromers wel belangrijk. In taakopvattingen zijn enkel opvallende verschillen op te merken. De meerderheidsgroep vindt het belangrijk om aandacht te hebben voor elk kind en vindt het contact met kinderen erg belangrijk. Mannelijke studenten vinden dit relatief minder belangrijk. Ook vinden mannen het niet belangrijk om veel aandacht aan kunst te besteden. Voor vrouwelijke studenten met een niet-westers allochtone achtergrond en mbo-studenten is dit echter wel belangrijk. Daarnaast vinden mannelijke studenten en studenten met een niet-westerse achtergrond het belangrijk om overwicht in de klas te hebben. Bij toekomstperspectief vallen significante, al langer bekende verschillen op (Geerdink, 2007). Vrouwelijke studenten zoeken gezelligheid, willen zorgen en parttime werken. Mannelijke studenten willen in de bovenbouw werken, fulltime werken en directeur worden. Mbo-ers willen net als niet-westers allochtone studenten vaker directeur worden maar mannelijke studenten scoren daarop het hoogst. De vrijetijdsbesteding verschilt, maar niet significant.

De meerderheidsgroep (vrouwelijke) studenten en mbo-instromers besteden hun vrije tijd aan vrienden en familie en ze zijn niet bezig met vrijwilligerswerk of maatschappelijk/politiek/religieuze organisaties. Studenten met een niet-westers allochtone achtergrond besteden juist veel tijd aan religie. Een opmerkelijke uitkomst is het gamen door mannelijke studenten in hun vrije tijd. Ook scoren mannen hoger op maatschappelijke tijdsbesteding, terwijl vrouwen hoger scoren op sociale tijdsbesteding. Ten slotte vinden vrouwelijke studenten het leuk om schoolvakken te geven zoals aardrijkskunde een geschiedenis en minder leuk om natuur en techniek te geven. Bij mannelijke studenten is dit andersom. Mbo-instromers vinden het relatief belangrijk om natuur & techniek te geven. Mannelijke studenten vinden bewegingsonderwijs een belangrijk schoolvak.

De resultaten van de vragenlijst stemmen overeen met de bevindingen van eerder onderzoek (Geerdink, 2007; Geerdink, Bergen, & Dekkers, 2011). Wat betreft beroepsmotivatie en taakopvatting zijn er diverse verschillen tussen de meerderheidsgroep en de drie grote minderheidsgroepen. De significante verschillen betreffen beroeps- en opleidingsmotivatie en toekomst-

**Meer zicht
op de verschillen
tussen studenten ->
meer differentiatie,
-> hoger studie-
succes.**

perspectief. Deze verschillen beïnvloeden de wijze waarop studenten het curriculum van de opleiding ervaren en waarderen. Het is voor de opleiding daarom goed daar rekening mee te houden.

Het onderzoek is uitgevoerd op één pabo en het is de vraag of de verschillen ook voor andere pabo's gelden. De HAN pabo is een pabo uit het oosten van het land, waar in ieder geval het percentage niet-westers allochtone studenten veel lager is dan bijvoorbeeld in het westen van het land. Wat betreft sekse en vooropleiding was de onderzoeksgroep een goede afspiegeling, niet wat betreft het percentage studenten met een niet-westers allochtone achtergrond. Het is aan te bevelen deze vragenlijst uit te zetten op meerdere pabo's, om vast te kunnen stellen of de resultaten op andere pabo's hetzelfde zijn.

Door de diversiteit van de pabo in kaart te brengen, krijgen pabo's een beter zicht op de verschillen tussen studenten. Het wordt daardoor eenvoudiger om opleidingsprogramma's, maar ook de didactische benadering en toetsing, meer op maat van de studenten te maken. Er vallen nog steeds te veel studenten van de onderzochte minderheidsgroepen uit. Meer differentiatie binnen de opleiding kan bijdragen aan het verhogen van hun studiesucces. De belangrijkste aanbeveling aan de pabo's is ook deze verschillen bij studenten te kennen en te erkennen bij het verzorgen van het opleidingsonderwijs.

Naast de uitkomsten over verschillen is waardevol aan dit onderzoek dat er een bruikbare vragenlijst is ontwikkeld die gebruikt kan worden om meer zicht te krijgen op de samenstelling van de studentpopulatie op alle pabo's. De vragenlijst is ontleend aan de literatuur en gevalideerd door deze voor te leggen aan collega's van de pabo.

In dit onderzoek is onderzocht wat de verschillen zijn tussen de 'doorsnee' studenten en drie sociale minderheidsgroepen. De gewenste diversiteit in teams van basisscholen reikt verder. Zo is er ook behoefte aan studenten met een technische achtergrond, creatieve studenten, studenten die vanuit hun aard meer oog hebben voor een andere seksuele geaardheid en - niet onbelangrijk - studenten die het lef hebben om het bestaande onderwijs te veranderen. Ook op dit vlak is nog werk aan de winkel!

Referenties

- Akkerman, S., & Meijer, P. (2009). A dialogical approach to conceptualizing teacher identity. *Teaching and Teacher Education*, 27, 308-319.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Geerdink, G. (2011). Onderwijs in wetenschap en techniek met aandacht voor sekseverschillen. *Ecent. Website voor Lerarenopleidingen Natuurwetenschappen en Techniek*.
- Geerdink, G., De Beer, F., & Peters, M. (2012). Het onderzoek- en ontwikkelproject: 'Meer Mans' Hoe krijgen we meer mannelijke pabostudenten excellent opgeleid? *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 33(4). 15-24.
- Geerdink, G., & De Beer, F. (2012). Goede leraren (m) gezocht. *Didactief, maart 2012*, p. 26-27.
- Geerdink, G., Bergen, T., & Dekkers, H. (2006). Seksespecifieke curriculumperceptie op de lerarenopleiding basisonderwijs. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 27(4), 15-23.
- Geerdink, G. (2007). *Diversiteit op de pabo. Sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Geerdink, G., Bergen, T., & Dekkers, H. (2011). Diversity in primary teacher education: gender differences in student factors and curriculum

- perception. *Teachers and Teaching*, 17(5), 575-596. doi: 10.1080/13540602.2011.615153
- Grootscholte, M., & Jettinghoff, K. (2010). *Diversiteitsmonitor 2010. Cijfers en feiten over diversiteit in het po, vo, mbo en op lerarenopleidingen*. Onderzoek uitgevoerd door CAOP Research in opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt: Den Haag.
- Grote steden helpen mbo-student op weg naar de pabo (2017). Verkregen op 5 maart 2017 via: <http://www.scienceguide.nl/201703/grote-steden-helpen-mbo-student-op-weg-naar-pabo.aspx>
- Kelchtermans, G. (1994). *De professionele ontwikkeling van leraren basisonderwijs vanuit het biografisch perspectief*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching: Theory and practice*, 15, 257-272.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2015). *De waarde(n) van weten*, Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025.
- Mulder, J. (2016a). *Doorstroom mbo-hbo verbeteren: hoe doen scholen dat? Een inventarisatie bij veertien mbo- en hbo-instellingen*. Den Bosch: ECBO.
- Mulder, J., & Cuppen, J. (2016). *Mbo-studenten die uitvallen op het hbo: wie zijn ze en waar vallen ze uit? Analyse van studentenstromen over periode 2005-2015*. Den Bosch: ECBO.
- Onderwijsraad (2013). *Leraar zijn*. Den Haag. Verkregen op 12 april 2016 via <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2013/leraar-zijn/volledig/item175>
- PO-Raad (2014). *Diversiteit in lerarenteams belangrijk voor leerling*. Geraadpleegd op 18 februari 2017 van <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/diversiteit-in-lerarenteams-belangrijk-voor-leerling>
- Rijksoverheid (2015). *Beleidsnota: verbinding met de samenleving*. Verkregen op 22 februari 2017 via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2015/07/07/strategische-agenda-hoger-onderwijs-hoofdstuk-4-verbinding-met-de-samenleving>.
- Ruesink, H., & Lindner, H. (2010). *Nota Werken in het onderwijs 2011*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Van Eyck, Van Heslinga, H., & Van der Raad, S. (2008). Dividend van diversiteit. *Authentiek Verbinden*, 5, 15-17.
- Vereniging Hogescholen (2015). *Opleiden voor de toekomst*. Den Haag. Verkregen op 4 maart 2017 via http://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/000/186/original/Agenda_Lerarenopleidingen_2015-2018.pdf?1439204602
- Voortgangsrapportage Lerarenagenda (2016). *Samen werken aan een doorlopende leerlijn voor leraren*. Derde voortgangsrapportage Lerarenagenda. Den Haag: OC&W.

